

A. Poelwijk, *'In dienste vant suyckerbacken.'* *De Amsterdamse suikernijverheid en haar ondernemers, 1580-1630* (Dissertatie Universiteit van Amsterdam 2003, Amsterdamse historische reeks, Grote serie XXXI; Hilversum: Verloren, 2003, 310 blz., €26,-, ISBN 90 6550 767 1).

Suiker was het witte goud van de zestiende en zeventiende eeuw. De West-Indische Compagnie (WIC) werd er voor opgericht en er werden zelfs oorlogen om gevoerd. Suikerriet (bietsuiker is van veel latere datum) gedijt in de tropen. Om kwaliteitsverlies te voorkomen moet de rijpe rietsuiker direct na het kappen ter plekke worden verwerkt tot een halffabrikaat: de ruwe suiker. De halfgeraffineerde kogelvormige suikerbroden werden vervolgens in kisten naar Europa verscheept. Daar diende de ruwe suiker verder geraffineerd te worden: een proces van koken en zuiveren. De ondernemers die dit in Amsterdam deden, vormen het onderwerp van dit aan de Universiteit van Amsterdam verdedigde proefschrift.

Het boek bestaat uit twee delen. Het eerste deel gaat over de organisatie van de Amsterdamse suikerhandel. Hierbij komen zaken aan bod als het gebruik van suiker, het productieproces, de wortels van de Europese en de Amsterdamse suikernijverheid, de bemoeienissen van de overheid en de dagelijkse praktijk van de suikerraffinage. Helder en duidelijk worden deze thema's beschreven.

In het tweede deel verschuift het perspectief naar de suikerondernemers en worden onderwerpen behandeld als geografische herkomst, het economisch gedrag en het sociale gedrag. Poelwijk noemt dit een persoonsgerichte ondernemersbenadering. Hierin treedt hij in de voetsporen van Peter Klein en Jan Willem Veluwenkamp. Waar zij zich nog richten op de individuele ondernemer die economische groei nastreeft, gaat Poelwijk verder en neemt een hele beroepsgroep onder de loep.

Vóór 1580 kende Amsterdam geen suikernijverheid. De suikerbakkers die zich vervolgens in de stad vestigden kwamen overwegend uit Antwerpen. De knechten en gezellen waren veelal van Duitse herkomst. Door zich te beperken tot de periode tot 1630 gaat het onderzoek vooral over deze nieuwkomers. Waarom de nogal willekeurige eindgrens van 1630 wordt gehanteerd, is onduidelijk en vreemd. Immers, de grootste bloei bereikte de Amsterdamse suikertrafiek pas rond 1650. (18) Zou deze afbakening alleen te maken hebben met het gegeven dat het notarieel archief van Amsterdam tot 1620/1630 vrij uitgebreid is geïnventariseerd? (24) Desondanks worden notariële akten en gedrukte bronnen van na 1630 gebruikt. Kortom, een mysterieuze zaak.

In economisch opzicht vormden de Amsterdamse suikerbakkers een zeer heterogene groep. Ze zijn globaal in drie ongeveer even grote groepen te verdelen: de internationale handelaar die een deel van zijn kapitaal in de suikertrafiek investeerde; de kleinschalige handelaar die een duidelijke fysieke band onderhield met zijn suikerbedrijf; en de zelfstandige suikerproducent die naast zijn bezigheden in de suiker geen andere handelsactiviteiten ontplooiden. In de onderzochte jaren had de Amsterdamse suikerindustrie als geheel een nogal ambachtelijk karakter.

Het zal niet verbazen dat de auteur tot de conclusie komt dat de drie ondernemerstypen verschillend ondernemersgedrag vertoonden, zoals op het gebied van investeringen, onroerend-goedbezit en vermogen. (191) Dit riekt mijns inziens naar een cirkelredenering. Eerst verdeelt Poelwijk de suikerbakkers op grond van economische criteria in drie typen in. Vervolgens concludeert hij dat er economische verschillen tussen de drie typen bestaan. Op zijn minst een niet erg sterke redenering.

Waar ik nog minder gelukkig mee ben, is het onderzoek naar het investeringsgedrag van de

suikerbakkers in de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) en de WIC. Poelwijks argument hiervoor formuleert hij: 'De suikerbakkers waren allen voor de uitoefening van hun nijverheid afhankelijk van de aanvoer van ruwe suiker vanuit West- en in mindere mate Oost-Indië. Een goed functionerende compagnie zou deze importen garanderen.' (165) Klopt dit wel? Elders merkte Poelwijk namelijk al op dat bij de aanvoer van suiker de rol van de VOC gering was en dat pas na 1630 de WIC op grote schaal suiker vanuit het net veroverde Brazilië begon aan te voeren. (58-62) Kortom, in de onderzochte periode van 1580-1630 was de aanvoer van suiker te Amsterdam voor het overgrote deel in handen van particuliere kooplieden en niet van één van de compagnieën. Vervolgens kijkt de onderzoeker vooral naar de inleg ten tijde van de oprichting van de twee compagnieën, respectievelijk in 1602 en 1621. Hierdoor mist hij bijvoorbeeld de speculatie in VOC-aandelen die vervolgens plaatsvond. Daarnaast heeft hij voor de investering in de WIC geen rekening gehouden met de aanvullende kapitaalverhogingen, waardoor het eigen vermogen van de compagnie in korte tijd toenam van f7.108.161 tot f17.090.000.

De constatering dat slechts weinig suikerbakkers in de VOC en de WIC hebben geïnvesteerd, lijkt mij dan ook een open deur. (170) Veel suikerondernemers zullen in de 'eigen' suikerhandel hebben geïnvesteerd. Immers, de aanvoer van suiker was in de onderzochte periode grotendeels in particuliere handen. Het was beter geweest indien de auteur het investeringsgedrag hierin had onderzocht, in plaats van in de VOC en de WIC.

Het laatste hoofdstuk behandelt het sociale gedrag van de suikerondernemers. Ook hier is de conclusie dat voor elk van de drie ondernemerstypen een apart sociaal gedrag valt te herkennen. De economische context waarbinnen elke groep afzonderlijk opereerde was hiervoor hoogstwaarschijnlijk bepalend.

Uit het voorgaande blijkt dat er enige kanttekeningen bij het onderzoek te plaatsen zijn. Zo kan ik mij niet aan de indruk onttrekken dat vooral de economische context waarbinnen de Amsterdamse suikernijverheid opereerde niet altijd even goed is begrepen. Maar als geheel is het werk van Poelwijk zeker geslaagd te noemen. Een tot op heden onderbelicht, maar relevant onderwerp, dat op een originele manier is benaderd, is op een heldere manier uiteengezet.

Victor Enthoven

S. van Romburgh, *'For my worthy freind mr Franciscus Junius.'* *An edition of the correspondence of Francis Junius F.F. (1591-1677)* (Dissertatie Leiden (bewerkt) 2002; Brill's studies in intellectual history CXXI. Published for the Sir Thomas Browne Institute University of Leiden; Leiden, Boston: Brill, 2004, x + 1134 blz., €254,-, ISBN 90 04 12880 8).

De veelzijdige en kosmopolitische geleerde Franciscus Junius hield niet van brieven schrijven. Terwijl hij toch ruim twintig jaar buiten de Republiek verbleef en daardoor op het eerste gezicht alle reden had met zijn familieleden en vrienden in het vaderland te corresponderen, zijn er slechts 226 brieven van en aan hem over. Volgens de editor komt dat niet alleen omdat veel brieven, misschien zelfs wel de helft, verloren is gegaan, maar ook omdat Junius nu eenmaal meer hield van persoonlijk contact. Nog een geluk, dus, dat hij geen telefoon of e-mail tot zijn beschikking heeft gehad, anders had de editor bij gebrek aan correspondentie niet eens op deze voorbeeldige editie aan Junius' *alma mater* kunnen promoveren.

Wat maakt Junius zo belangwekkend dat een uitgave van zijn briefwisseling noodzakelijk is? Deze zoon van de irenistische theoloog Franciscus Junius (François du Jon) senior groeide op